

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
"Troia'dan Çanakkale'ye İnsanın,
İnancın ve Mekânın İnşası: Değerler ve Şehir"
Uluslararası Kongresi
Çanakkale, 25-27 Ekim 2018

BİLDİRİLER & ÖZETLER KİTABI

Çanakkale Onsekiz Mart University Faculty of Theology
International Congress on
"The Construction of Human, Creed and Space From Troia to Çanakkale: Values and Cities"
Çanakkale, 25-27th October 2018

PROCEEDINGS & ABSTRACTS

Editörler
Osman Murat DENİZ
Şevket YAVUZ

Düzenleyenler
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Diyanet İşleri Başkanlığı Çanakkale İl Müftülüğü

Onursal Başkan/Honorary President
Prof. Dr. Yücel ACER - ÇOMÜ Rektörü
Prof. Dr. Ali ERBAŞ - Diyanet İşleri Başkanı

Kongre Başkanı/Congress President
Prof. Dr. Şevket YAVUZ- ÇOMÜ İlahiyat Fakültesi Dekanı

Kongre Sekreteri/Congress Secretary
Dr. Öğretim Üyesi Osman Murat DENİZ

Editörler/Editors
Dr. Öğretim Üyesi Osman Murat DENİZ
Prof. Dr. Şevket YAVUZ

Kapak, Dizgi ve Mizanpaj
M. M. Haşim YAVUZ

ISBN
978-605-245-597-5

Baskı
ÇOMÜ Matbaası

Kongre Web Sayfası
http://degerlervesehir.comu.edu.tr/

Elektronik Kitap Olarak Yayınlanma Tarihi
Aralık 2018

Telefon
0286 218 00 18 / Faks: 0286 218 05 38

Adres
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Çanakkale Şehitleri Yerleşkesi Merkez / Çanakkale

Bu kitap, yayıncının izni olmadan hiçbir şekilde kısmen veya tamamen çoğaltılamaz. Bu eserde yer alan tebliğ ve konuşmalarda ileri sürülen görüşlerin dil ve bilimsel sorumluluğu sahiplerine aittir.

İÇİNDEKİLER

BİLİM KURULU/SCIENCE BOARD
VI

KATILIMCILAR/ PARTICIPANTS
VI

KONGRE PROGRAMI TÜRKÇE / İNGİLİZCE
X

TAKDİM
XVI

KONGREYE DAİR....
XVI

KONGRE TEMALARI / CONGRESS THEMES
XIX

TAM BİLDİRİ METİNLERİ

Mekân: Aşkın Olana Bir Çağrı
Celal TÜRER
23

Homeros'ta Din ve Tarih: Mitos ile Logos Sarkacında İlyada'yı Yeniden Okumak
Şevket Yavuz
35

Payitahtın Güney Kapısı Çanakkale'de Medeniyet Merkezi Başkent İstanbul'u Savunmak (1915)
Ahmet ESENKAYA
49

Medeniyet İnşasında Toplumsal Birliğin Anlam ve Önemi: Sevgi ve Ülfet Kavramları Çerçevesinde Bir Değerlendirme
Hatice TOKSÖZ
79

İdeal İnsandaki Ebedileşme Özlemi ve Mekân-İnsan İlişkisine Etkisi
Sinan DOĞAN
93

Çanakkale Yöresinde Manevi Ziyaret Yerleri
Mehmet Ali YOLCU
107

Şehrin Sessiz Tanıkları
Hamit ARBAŞ
119

İmroz/Gökçeada'da Hıristiyanlık Tarihi, Kilise ve Halk Mimarisi
Halim IŞIK
145

Kont Edward Raczynski'nin 1814'te Çıktığı Çanakkale Seyahatinde Coğrafyaya ve Bölge Halkına Dair Müşahede ve İntibaları
Yusuf YIKMAZ
171

The Wind Brings Captivity: Gregory Palamas and His Construction of "The Other" and Perception of Space (Gelibolu and Vicinity)
Şevket YAVUZ
187

Demokrat Parti Döneminde Troia Üzerinden Çanakkale'nin Turizm Şehri Haline Getirme Projesi
Mithat ATABAY
197

The Critical Role of Religious Community Life in the City
Tudor Cosmin CIOCAN
209

Osmanlı Şehri Üzerine: Medine ve Burgh'un Ontolojisi
Osman CENGİZ
219

Osmanlıların Gelibolu'ya Doğru İlerlemeleri: Fetih, İskân ve İmar
Tuğba AYDENİZ
247

Şehir, Din ve Medenilik Denkleminin Bozulması Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım
Vejdi BİLGİN
265

Şehir Özelinde Fukahâü'l-Emsâr Kavramının Tahlili
Recep ÇİĞDEM
285

Kur'an'da Kendisine Değer Atfedilen Mekanlar ve Özellikleri
Nur Ahmet KURBAN
303

Toplumun Ma'nen İnşâsı Bağlamında Önemli Bir Değer: Namaz (Gelibolulu Ahmed Bîcân'ın Envarü'l Âşikîn Adlı Eserindeki Hadis Rivâyetleri Özelinde Bir Değerlendirme)
Üzeyir DURMUŞ
325

Felsefenin Mekânı Olarak Antik Yunan Polisi
Osman Murat DENİZ
351

Bilincin İnşasında Mimarinin Rolü
Mehmet Latif BAKIŞ
361

Şehir, Kültür, Dil ve İnsan Bağlamında Çanakkale
Hayrettin Parlakyıldız ve N. Ayşim Parlakyıldız
379

Küresel Yalnızlık
Ahmet BAYINDIR
393

İnancın Nazmı ve Nizamı: Şiir ve Şehir İlişkisi (Şiirin Mitoloji, Din ve Şehirle İlişkisi)
Tahsin YURTTAŞ
403

Kutsal Alanlar ve Tapınaklar: Troia'nın Kuruluşunda Dinin Rolü
Reyhan KÖRPE
417

Osmanlı Kültürel Miras Algısı Bağlamında Troia Örneği
Ali SÖNMEZ
435

Home to a Messiah: Sabbatai Sevi's Canakkale Days in 1666
Cengiz Şişman
455

Türkiye'de Şehir, Din ve Sermaye İlişkisi: Çanakkale MÜSİAD Örneği
Anzavur DEMİRPOLAT
467

Gelibolulu Mustafa Âlî'ye Göre Sûfîlik ve Bektâşî Geleneği
Ömer Faruk TEBER
481

Yazıcıoğlu Mehmed Bîcân'ın Muhammediyye Adlı Eseri Çerçevesinde Hakikat-i Muhammediyye Meselesi Üzerine Bir Değerlendirme
Sema ÖZDEMİR
491

Üç Müellif Bir Eser: Yazıcızâde Mehmed, Ahmed Bîcan ve Bahâîzâde Abdurrahîm'in Kitâbu'l-müntehâ'ları
Ayşe Mine AKAR
499

Troya Savaşının Trajedi Yazarları Üzerindeki Etkisi
Bayram DALKILIÇ & Yakup AKYÜZ
507

BİLDİRİ ÖZETLERİ
517

FOTOĞRAFLAR
535

LİNKLER
545

Kont Edward Raczynski'nin 1814'te Çıktığı Çanakkale Seyahatinde Coğrafyaya ve Bölge Halkına Dair Müşahede ve İntibaları

Yusuf YIKMAZ

Kont Edward Raczynski'nin 1814'te Çıktığı Çanakkale Seyahatinde Coğrafyaya ve Bölge Halkına Dair Müşahede ve İntibaları

Yusuf YIKMAZ*

Özet

Polonyalı siyasetçi Kont Edward Raczynski 1814 yılında kalabalık bir maiyetle önce İstanbul'a, sonra ise antik Troya şehrini bulmak için Çanakkale'ye bir seyahat düzenlemiştir. Hem İstanbul'da hem de Çanakkale'de yaptığı yolculuklarda karşılaştığı olayları ve izlenimlerini kaleme almıştır. Seyahatnamesi önce Leh dilinde "Dziennik Podrózy do Turcyi Odbytey W Roku MDCCCXIV Przez Edwarda Raczynskiego" (Edward Raczynski'nin 1814 Senesinde Türkiye'ye Yaptığı Seyahatin Rûznamesi) adıyla neşredilmiştir. Eser daha sonra gravürlü olarak Almanca neşredilmiş ve 1980 yılında Kemal Turan tarafından da "1814'de İstanbul ve Çanakkale'ye Seyahat" adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir. İstanbul'dan bir gemiyle Çanakkale'ye doğru yola çıkan Edward Raczynski; Lapseki, Bozcaada, Midilli, Çanakkale Boğazı, Asos (Behramkale) gibi yerleri gezmiş, buralarda antik dönemden kalma mekanları araştırmıştır. Raczynski özellikle Troya antik kentini aramış, yerini tespit etmeye çalışmıştır. Ayrıca eserinde sık sık Türklerin cemiyet hayatı, devlet anlayışı, ordusu ve halkın genel durumuna dair çeşitli beyanlarda bulunmuştur. Bu tebliğin amacı 19. Yüzyılın başlarında Çanakkale'yi gezen ve bölgenin halkına, coğrafyasına dair çeşitli açıklamalarda bulunan Avrupalı bir siyasetçinin bakışını anlamaya çalışmaktır. Tebliğimizde Kont Edward Raczynski'nin seyahatnamesinin Çanakkale'ye ayırdığı bölümlerini bu açılardan incelemeye çalışacağız.

Anahtar kelimeler: Edward Raczynski, Seyahatname, Çanakkale, Troya, Çanakkale Boğazı.

Abstract

In 1814, Polish politician Count Edward Raczynski organized a trip to İstanbul and Çanakkale to find the ancient Troy city with a crowded cortege. He has wrote his impressions that he had encountered during his journeys both in İstanbul and in Çanakkale. His travel book firstly has been published the name of "Dziennik Podrózy do Turcyi Odbytey W Roku MDCCCXIV Przez Edwarda Raczynskiego" at the language of Polish. The work was later published as an engravings in German and translated into Turkish by Kemal Turan in 1980 as "Travel to Istanbul and Çanakkale in 1814". Edward Raczynski who departed from Istanbul to Canakkale with a ship; travelled around places such as Lâpseki, Bozcaada, Lesbos, Dardanelles, Asos (Behramkale) and he has search antiquity places. Raczynski specifically tried to locate the site of the ancient city of Troy. In addition, his work often includes statements about the life of the society, the state, the army and the general situation of the people. The aim of this paper is to try to understand the view of a European politician who traveled to Çanakkale and had various explanations about the geography and the people of the region in the early 19th century. In our paper we will try to examine the sections of Count Edward Raczynski's trips to Çanakkale from these directions.

Keywords: Edward Raczynski, Itinerary, Çanakkale, Troy, Çanakkale Bosphorus.

* Arş. Gör. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları A.B.D.

Giriş

2 Nisan 1786 Poznan doğumlu Polonyalı siyasetçi ve devlet adamı Kont Edward Raczynski, 20 Ocak 1845'te vefat etmiştir. Raczynski 1814 yılında Osmanlı Devleti'ne bir seyahatte bulunmuş ve seyahati boyunca edindiği izlenimlerini kaleme almıştır. Seyahatnamesi önce Leh dilinde *Dziennik Podrózy do Turcyi Odbytey W Roku MDCCCXIV Przez Edwarda Raczynskiego* adıyla yayımlanmıştır. Üç yıl sonra ise eserin Almanca tercümesi yapılmış ve bu tercüme büyük boy ve gravürlü olarak neşredilmiştir. *Malerische Reise in einigen Provinzen des Osmanischen Reichs – Breslau 1825* adıyla tercüme edilen eserin ikinci baskısı yapılmıştır. 1980 yılında ise Kemal Turan tarafından *1814'de İstanbul ve Çanakkale'ye Seyahat* adıyla Türkçe tercümesi basılmıştır. Çalışmamızda esas alacağımız metin Kemal Turan'ın bu çevirisidir.[1]

Edward Raczynski antik Grek ve Latin kültürüne meftun bir kişiliktir. Antik eserleri ortaya çıkartma ve neşretme isteği ile meşhur olmuş bir isimdir. 1814 yılında Osmanlı Devleti'ne yaptığı seyahatin de asıl amacının antik eserleri aramak ve tanımak olduğunu eserinde belirtmiştir. Yolculuğu 17 Temmuz 1814'te aralarında ressam Fuhrman'nın da bulunduğu bir maiyetle Varşova'dan çıkmasıyla başlamıştır. Raczynski önce Odessa limanına ulaşmış, oradan da bir ticaret gemisi ile İstanbul'a hareket etmiştir. İstanbul, Çanakkale ve çevrelerindeki birçok bölgeyi gezip gözlemde bulunma imkânı yakalamıştır. Bu gözlemleri sadece mekanlarla sınırlı kalmamış gezdiği bölgelerde yaşayan halkın kültürü, adetleri, yaşam koşulları gibi birçok konuda da notlar almıştır.[2]

6 Ağustos günü buğday yüklü bir gemiye binip Odessa'dan ayrılan Edward Raczynski önce Arnavutköy'e varmıştır. Galata ve Beyoğlu'nu gezmiş; sonra Atmeydanı, Bedesten, Çemberlitaş ve Ayasofya civarını incelemiştir.[3] Ayrıca Anadolu Kavağı, Beylerbeyi, Üsküdar ve Beykoz civarlarını da dolaştıktan sonra 10 Eylül 1814'te Çanakkale'ye doğru yola çıkmıştır. Yol boyunca da Adalar, Yeşilköy, Ereğli, Lapseki, Bozcaada ve Assos'a uğramış, buralara dair izlenimlerini not almıştır. 26 Eylül'de ise Troya olarak tespit ettiği bölgeye varıp burada gözlem ve incelemelerini yapmıştır.[4]

27 Eylül'de Çanakkale'den ayrılan Raczynski, dönüş yolculuğunu karadan yapmış; Gelibolu, Tekirdağ, Silivri bölgelerini da görme imkânı bulmuştur. 25 Ekim tarihinde de memleketine dönmek üzere gemiyle Tarabya'dan ayrılmıştır.[5]

Edward Raczynski'nin yaşadığı dönem itibariyle antik Grek ve Latin medeniyetine dair her unsura, edebi yapıta ve esere meftun olması çok da ilginç değildir. 18. yüzyılın sonları ile 19.

[1] Edward Raczynski, 1814'de İstanbul ve Çanakkale'ye Seyahat, (çev. Kemal Turan), İstanbul 1980, s. 7.
[2] Raczynski, a.g.e, s. 8.
[3] Raczynski, a.g.e, s. 23.
[4] Raczynski, a.g.e, s. 113.
[5] Raczynski, a.g.e, s. 193.

yüzyılın başlarında yaşayan müellif klasik döneme olan ilginin en üst seviyede olduğu dönemlerde yaşamıştır. Bu dönemde özellikle de Grek uygarlığının en önemli yapıtlarından birisi olan Homeros'un İlyada ve Odysseia adlı eserleri hem kurucu eserler olarak kabul ediliyor hem de her kesimce çokça okunuyordu. Truva savaşının anlatıldığı bu eserler Edward Raczynski'nin Truva savaşının yaşandığı toprakları görme ve keşfetme iştiyakının da kaynakları olmuşlardır.[6]

1. Edward Raczynski'nin İstanbul'dan Çanakkale'ye Kadar Olan İzlenimleri

Edward Raczynski İstanbul'a ulaşır ulaşmaz vakit kaybetmeksizin bu kadim ve büyük şehri keşfetmek için gemiden ayrılıp kayıkla şehre hareket etmiştir. İlk izlenimleri şaşkınlık ve hayranlık doludur. Bu şehrin sadece sanatkârlar ve seyyahlar için değil, bir devlet adamı için de dünyanın hiçbir yerinde bulamayacağı güzelliklere sahip olduğunu söylemiştir.[7]

Eserinde önce İstanbul'un eski tarihine dair açıklamalarda bulunan Raczynski, İstanbul ve çevresini anlattığı birçok yerinde sıklıkla veba salgınından bahsetmiştir. Fakat veba hastalığı hiçbir zaman Müslüman coğrafyalarda Avrupa'da olduğu kadar zayiata yol açmamışken özellikle 1811 ve 1812 yıllarında İstanbul'da etkili olan veba salgınının ciddi sonuçları olmuştur.[8] 1814 yılında bu salgının ve beraberinde getirdiği ekonomik koşulların etkisinin hala devam ettiği zamanlarda bölgeyi ziyaret eden müellifin de vebaya bu denli vurgu yapmasının nedeni budur. Fakat bu özel dikkatin ve vurgunun önemli bir sebebi de vebaya bir Avrupalı gözüyle bakmasındandır. Avrupa'da veba yüzyıllar boyunca çok büyük kayıpları beraberinde getirmiştir.[9]

At Meydanı, Bedesten ve Çemberlitaş'ı gezen müellif buralardan çokça etkilendiğini dile getirmiştir. Özellikle Sultan Ahmet Camii ve çevresini çokça beğendiğini vurgulamıştır. Osmanlıların buna benzer yapılarında devamlı olarak Ayasofya gibi bir şaheseri taklit etmeye çalıştıklarını söylemiştir.[10] Ayrıca İstanbul'da yaşayan ahalinin ahlakını övmüştür. Avrupa'da insanların birbirlerini aldatmaya kalkışmasının aksine İstanbul'daki Türklerin namuslu ve dürüst alışverişlerini görüp, hayran olduğunu belirtmiştir. Ayrıca ticaret meşgalesi ve kazanç hırsının burada Müslümanları ibadetlerinden mahrum etmediğini, ezanla birlikte herkesin camiye koştuğunu söylemiştir.[11]

19 Ağustos günü Topkapı sarayını görmeye giden Raczynski, yabancılara da açık tutulan sarayın ilk dış avlusunu ziyaret etmiştir. Kendisine izin verilen yerden ötesine geçemeyen ve

[6] Fuat Boyacıoğlu, Kemal Çelik, "İki Bin Yıl Süren Düş: Aydınlanma", *İnternational Periodical Fot The Languages Litarature and History of Turkish or Turkic*, Sayı 8, Yıl 2013, s. 167.; Betül Serbest Yılmaz, "Avrupa Resim Sanatında Homerus'un İliada'sından Konular", *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt 5, Sayı 9, s. 103.
[7] Raczynski, a.g.e, s. 21.
[8] Nalan Turna, "İstanbul'un Veba İle İmtihanı: 1811- 1812 Veba Salgını Bağlamında Toplum ve Ekonomi", *Studies Of The Ottoman Domain,* Cilt 1, Sayı 1, Ağustos 2011, s. 2.
[9] Emrah İstek, "Avrupa'da Veba Salgını ve Salgında Din Faktörü (Viyana Örneği)", *Tarih Araştırmaları Dergisi,* Cilt 36, Sayı 62, 2017, s. 175.
[10] Raczynski, a.g.e, s. 26.
[11] Raczynski, a.g.e, s. 28.

bırakın haremi dış avluların ilkinin bile ötesine ulaşamayan müellif, Osmanlı sarayı ve haremi hakkında tafsilatlı rakamlar ve betimlemelerde bulunmuştur.[12] Raczynski'nin kendi eserinde bu kısımlara giremediğini söylemesine rağmen betimlemeye çalışması ve kaynaksız bilgilerle Osmanlı sarayını anlatması Avrupa'da oluşmuş oryantalist bakışın sonuçlarından olsa gerektir.

Kağıthane civarındaki eğlenceleri ve toplanmış halkı yakından müşahede imkânı bulan müellif burada Avrupa'dakinin aksine kadınlarla erkeklerin ayrı ayrı toplandığını, ancak bu durumu hiç kimsenin yadırgamadığını belirtmiştir. Erkeklerin de hiçbirisinin topluca eğlenmekte olan kadınlar tarafına rahatsız edici şekilde bakmadığını gözlemlemiştir. Özellikle kadınların iffetli olduklarına vurgu yapmıştır.[13] Seyyahın bu gözlemleri 19. Yüzyıl'ın başı gibi yakın tarihlerde bile Türk cemiyet hayatına Avrupai tarzın henüz ciddi bir tesiri olmadığını açıkça göstermektedir.

Edward Raczynski daha sonraki günler Boğaziçi'ni, Üsküdar'ı, Beylerbeyi'ni ve Anadolu yakasının diğer yerlerini görme imkânı bulmuştur. Buralarda hem Osmanlı öncesi zamandan kalma çeşitli yapıları, su kemerlerini, yerleşim yerlerini hem de Osmanlı dönemi eserlerini tafsilatlı olarak incelemiştir. İstanbul'un ormanlarının ve yeşil alanlarının güzelliğini belirtmiş ve kendi memleketinin aksine burada ormanlardan bir ağaç bile kesmenin büyük bir cezaya sebep olacağını eserinde şaşkınlıkla yazmıştır.[14]

Anadolu yakasında gözlemlerine devam eden müellif, Türklerin gömülmek için Asya yakasını tercih ettiğini söylemiştir. Osmanlı mezarlıklarını da betimlemeye çalışmış ve Avrupa'dakinin aksine sadece varlıklı ailelerin değil herkesin bir mezar taşına sahip olmaya çalıştığını söylemiştir. Ayrıca mezar taşlarının şeklinden ve işlemelerinden orada yatan kişiye dair tafsilatlı bilgiye sahip olunacağını da şaşkınlıkla belirtmiştir.[15]

2. Çanakkale Civarındaki Gözlemleri ve Coğrafyaya, Halk Yaşamına Dair İzlenimleri

Çanakkale ve civarında yaptığı gezilerde devamlı antik Grek tarihine dair örnekler veren ve bölgenin Homerus'un manzumeleriyle ebedileştiğini söyleyen Raczynski gezisinin bu kısmında adeta tarih içinde seyahat ediyor gibidir.

Edward Raczynski 13 Eylül günü zorlu bir deniz yolculuğu sonrası Lapseki'ye ulaşmıştır. Lâpseki ve civarıyla ilgili çeşitli tarihi verileri anlatmış, Büyük İskender'in ordusuyla Asya kıtasına buradan geçtiğini söylemiştir. Ayrıca 718 yılında Arapların da Avrupa'ya buradan geçtiğini iddia etmiştir. Lapseki'nin tam karşısında bulunan bölgede ünlü Peloponnes savaşının

[12] Raczynski, a.g.e, s. 39.
[13] Raczynski, a.g.e, s. 53.
[14] Raczynski, a.g.e, s. 67.
[15] Raczynski, a.g.e, s. 71.

vuku bulduğunu belirtmiştir. Yine Lâpseki ve civarında yaşayan halkın antik çağlardan beri ahlak bozukluğu ve edep dışı eğlencelere düşkün olduğunu söylemiştir.[16]

14 Eylül'de Bozcada'yı gezmiş ve bu adanın özellikle de savaş zamanlarında gerek İstanbul gerekse Marmara kıyısındaki Türk vilayetlerinin ticaretinde önemli bir yer tuttuğunu söylemiştir. Ayrıca deniz hakimiyeti açısından da adanın stratejik konumunun öneminden bahsetmiştir.[17] 15 Eylül'de ise Midilli Adası'na geçmiş; eserinde bu adanın iklimini, bereketli toprağını ve deniz ticaretini övmüştür. Burada Raczynski'nin dikkatini çeken bir nokta adada yaşayan Müslümanlar ile Rumların birbirleriyle oldukça kaynaşmış olmalarıydı. Müslümanların Rum asıllı kadınlarla evlendiğini ve kadınlarına kendi dinlerinde ibadet serbestisi tanıdıklarını söylemiştir.[18]

Antik Grek tarihinde çok önemli rol oynayan bu adalara Türklerin gerekli önemi vermediğinden esefle bahsetmiştir. Raczynski'ye göre Türkler kendi atalarının Avrupa, Asya ve Afrika'daki fetihlerinden gururla söz ederken, bu coğrafyaya ve Grek mirasına hiçbir şekilde önem vermiyorlardı. Bu toprakların sarayda bir görevli olan Kızlarağası'na tahsis edilmesini de bu bakışla ilgili olduğunu ifade etmiştir.[19]

Raczynski daha sonra Assos'a geçmiş burada antik şehrin izlerini aramaya koyulmuştur. Şehirde terkedilmiş vaziyette duran tiyatro dikkatini çekmiş ve tiyatro da dahil bütün bir şehrin harabe halde bulunmasının sebebinin burada devamlı olarak vuku bulan depremler olduğunu belirtmiştir. Raczynski burada da gittiği diğer mekanlarda olduğu gibi yapıların ve eserlerin en boy uzunluklarını, konumlarını özellikle ölçmüş ve eserine kaydetmiştir.[20]

Assos'tan sonra Berhamkale'ye de uğrayan Raczynski daha sonra Baba Burnu denilen mevkie varmıştır. Türklerin kullandığı hançer ve kılıçların üretildiği çok sayıda atölye olduğunu bildirmiştir. Burada artık Homeros'un metinlerinden esinlenerek saptamalar yapmaya başlayan Raczynski'ye göre; Baba Burnu kalesinin yerinde eskiden Agammemnon'un[21] on iki büyük ilaha vakfettiği bir mihrap bulunmaktaydı.[22] Daha sonra Aleksandreia Troas şehrinin bulunduğu bölgeye gelmiş ve tarihi eserlere karşı kayıtsız kalmakla itham ettiği Türklerin bu şehre "Eski İstanbul" adını taktıklarını aktarmıştır. Yine Türklerin yüzyıllardır sütunları ve resimlerle bezenmiş pervazları İstanbul'a taşıyarak oradaki inşaatlarda kullandığını söylemiş ve özellikle de mezar taşı yapmak için bu tarihi eserlerin harap edilmiş olabileceğini söylemiştir. Ayrıca Raczynski burada gördüğü birçok tarihi kalıntıya dair gözlemlerini aktarmış ve bölgeyi daha önce

[16] Raczynski, a.g.e, s. 87-88.
[17] Raczynski, a.g.e, s. 93.
[18] Raczynski, a.g.e, s. 98.
[19] Raczynski, a.g.e, s. 103.
[20] Raczynski, a.g.e, s. 106.
[21] Agamemnon M.Ö. 1800'ler ile M.Ö. 1100'lü yıllar arasında Doğu Akdeniz'de kurulmuş olan Miken Uygarlığının en bilinen kralıdır. Homeros'un Troya Savaşını ele aldığı metinlerde adı geçmektedir. (Bkz. Mike Dixon-Kennedy," Agamemnon", *Encyclopedia of Greko-Romen Mythology*, California: ABC-Clio İnc., 1998, s. 17.)
[22] Raczynski, a.g.e, s. 110.

gezip eser kaleme alan Le Chevailer'e sık sık atıfta bulunarak gördüğü tarihi yapıları açıklamaya çalışmıştır.[23]

3. Müellifin Troya'yı Keşfetme Çabaları, Esas Aldığı Kaynaklar Ve Ulaştığı Sonuçlar

Edward Raczynski'nin seyahatine çıkma sebebi antik Troya şehrinin bulunduğu yerleri görmek, Homeros'un eserlerinde bahsettiği Troya savaşının geçtiği coğrafyanın atmosferine aşina olma düşüncesidir. Raczynski seyahatnamesinin büyükçe bir bölümünü Troya şehrinin bulunduğu bölgeyi saptamaya adamış ve bölgeyi daha önce gezen seyyahların da gözlemlerini tartışmıştır. Yine bu bölümde Homeros'un metinlerinden çokça alıntılar eklemiştir.

Troya savaşı Raczynski'nin kendi ifadesiyle bütün medeni milletlerin dikkatini celbetmiş, aydınların merakını tahrik etmiş, geleneklere ve dine rağmen üç bin yıldan beri siyasi münasebetlerin inkişafına sahne olmuştu.[24] Troya savaşının konu alındığı Homeros'un İlyada ve Odysseia adlı destanları modern Batı uygarlığını kurucu metinlerindendir. Dolayısıyla aydınlanma döneminin başlarından Raczynski'nin yaşadığı 1800'lü yıllara kadar önemini korumuş ve okunmaya devam etmiştir. Bu nedenle o günlerdeki zor seyahat şartları altında müellifin bu destanların geçtiği bölgeyi görmek için seyahate çıkması bizleri şaşırtmamalıdır.

Edward Raczynski bölgeye dair intibalarını öncelikle, çok iyi bildiği Homeros'un metinlerinden hareketle oluşturmaya çalışmıştır. Bunların yanında Le Chevalier'in *Voyage de la Plaine de Trore* adlı eserini de kendisine rehber olarak almıştır. Le Chevalier de dahil olmak üzere o dönemde Truva'nın Pınarbaşı'nda olduğu görüşü hakimdi. Dolayısı ile Raczynski de bu görüşten etkilenmiş ve seyahatnamesinde bahsettiği yerleri genel olarak Le Chevalier'in eserine uydurmaya çalışmıştır. Bunun sonucunda da birçok noktada çeşitli faraziyelerle kurduğu bir anlatım kaçınılmaz olmuştur. Truva'nın esas yerinin ise H. Schliemann'ın 1870-1890 yılları arasında yaptığı kazılar ve daha sonra W. Dörpfeld ile C. Blegen'in çalışmalarıyla Hisarlık Tepesi'nde olduğu kesinleşmiştir.[25]

[23] Raczynski, a.g.e, s. 111.
[24] Raczynski, a.g.e, s. 113.
[25] Mehmet Ali Kaya, "Troya ve Troya Savaşı: Efsane ve Tarih", *Akademik-der Tarih Eğitim Bilim ve Kültür Dergisi*, Sayı 1, 2017, s. 11.

Le Chevalier dışında meşhur coğrafyacı Strabo'dan[26] ve Plinus'tan[27] da faydalandığını belirtmiştir. Ayrıca Belon[28], Pietro Della Valle[29], Pocoeke[30] gibi isimlerin görüşlerine de yer vererek geniş bir araştırma ve okuma sonucunda gezisine başladığını aktarmaktadır.[31]

Yeniköy civarında bir köylüden, topraktan yapılmış antik bir büst alan Raczynski bu civarda yaşayan halkın eski para, toprak mermer ve tunçtan yapılmış figürler bulup bunları yabancılara fahiş fiyatlara sattığını söylemiştir. Yenişehir'de Akhilleus'un[32] mezarı olduğuna inandığı bir höyükten bahsetmiştir. Yine Troya savaşından da ara ara bahsederek İlyada'dan alıntılarda bulunmuştur.[33]

Raczynski Troya'yı tespit etmeye çalışırken Homeros'un metinlerinde bölgenin açıkça yazılmadığını, bu sebeple de şehrin yerini bulmanın zor bir mesele olduğunu da dile getirir. Fakat bu ifadelerine rağmen Troya ile ilgili kanaatlerine Le Chevalier'in eserinden etkilenerek ve onu kaynak alarak ulaştığını kendisi de sıklıkla dile getirir. Ayrıca savaş için çıkartma yapan Grek donanmasının İntepe civarında demir attığını söylemiş[34] fakat bu görüşünün de daha sonra yapılan araştırmalarla isabetsiz olduğu ortaya çıkmıştır.[35] Le Chevalier'in eserinde Kumköy civarında pek çok kitabenin bulunduğunu fakat Raczynski kendisinin bunlardan hiçbirini göremediğini söylemiştir.[36] 26 Eylül'de Pınarbaşı mevkiinde olduğunu düşündüğü Troya'ya gelmiş, fakat burada şehri ve çevresini birkaç defa dolaşmasına rağmen herhangi bir iz bulamadığını belirtmiştir.[37] Bu gibi örneklerden görüldüğü üzere Raczynski birçok yerde kendisine kaynak aldığı Le Chevalier'den şüphelenmiş fakat seyahatinde ve gözlemleriyle ilgili kanaatlerinde bir değişiklik yapma yolunu seçmemiştir.

[26] Strabo antik coğrafya biliminin en tanınan ismidir. M.Ö. 64 yılında doğmuş ve coğrafya üzerine 17 kitap yazmıştır. Eserlerinde sadece coğrafi bilgilerle yetinmemiş, hayvan ve bitki çeşitliliği, bölgenin ekonomik durumu gibi konulara da eğilmiştir. (Bkz. Sir Paul Harvey, "Strabo", *The Oxford Companion to Classical Literature*, Clarendon Press, Oxford 1937, s. 408.)

[27] Plinius Miladi 23 yılında doğmuş olan ve Gaius Plinius Secundus adıyla bilinen yazardır. Hitabet gramer, biyografi ve tarih alanında birçok eser kaleme almıştır. En önemli eseri Naturalis Historia adlı eseridir. (Bkz. Sir Paul Harvey, "Plinius", *The Oxford Companion to Classical Literature*, Clarendon Press, Oxford 1937, s. 334.)

[28] Tam adı Pierre Belon du Mans olan seyyah ve bilim adamıdır. Eczacılık ve bitkibilimi üzerine dersler alnmıştır. 1547 yılında Osmanlı coğrafyasına seyahatte bulunmuş ve seyahatindeki gözlemlerini kaleme almıştır. (Bkz. Elif Çelik, Mustafa Yavuz, "Pierre Belon du Mans'ın Filistin Seyahati ve Bitkibilim Tarihi Açısından Önemi", FAD-Filistin Araştırmaları Dergisi, Sayı 3, Yaz 2018, s. 68.)

[29] 1614 yılında Osmanlı topraklarına seyahat etmiş ve bir seyahatname kaleme almış olan İtalyan yazardır. Divan ismini verdiği eserinde yolculuğunun ilk kısımlarında batı Anadolu kıyılarına, Gökçeada ve Bozcaada civarlarındaki gözlemleriyle Raczynski'nin dikkatini çekmiştir. (Bkz. Nevin Özkan, "Osmanlı Topraklarında Bir İtalyan Gezgin", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Sayı 46, Yıl 2016, s. 5.)

[30] Tam adı Richard Pocoeke olan oryantalist seyyah. (Bkz. William M. Wade, Walks in Oxford, Printed By W. Baxter, London 1817, s. 362.)

[31] Raczynski, a.g.e, s. 143.

[32] Achilles yahut Akhilleus Homeros'un İlyada adlı destanında Truva savaşının ana kahramanıdır. Myrmidon'ların komutanı olan Akhilleus kahramanlıkları ile Truva savaşının da kaderini belirleyen kişidir. (Bkz. James Allan Evans, "The Iliad", *Arts and Humanities Trough The Eras*, Thomson Gale, Detroit 2005, s. 124.)

[33] Raczynski, a.g.e, s. 115.

[34] Raczynski, a.g.e, s. 119.

[35] Wilhelm Dörpfeld, "Turova Harfiyatı", II. Türk Tarih Kongresi, 20-25 Eylül 1937, İstanbul, s. 279.

[36] Raczynski, a.g.e, s. 122.

[37] Raczynski, a.g.e, s. 133.

4. Edward Raczynski'nin Türklerin Cemiyet Hayatına Dair İzlenimleri

Edward Raczynski eserinde Türk toplum hayatı, adetleri, gündelik yaşam, kılık kıyafet ve insanların davranışlarıyla ilgili birçok gözlemde bulunmuştur. Eserinin başından sonuna, gittiği her bölgede gözlemlerini aktarmaya devam etmiştir. Özellikle İstanbul'da geçirdiği günlerde şehir ahalisinin yaşamına dair izlenimleri bize 1800'lü yılların Osmanlı halkı hakkında yabancı bir seyyahın gözünden önemli tespitler sunmaktadır.

Raczynski İstanbul'a gelir gelmez, veba hastalığına yakalanmak korkusu ile, şehrin kalabalık ve hareketli yapısından çekinmiştir. Korku ve çekinceyle sokaklara kendisini bırakırken, Türkleri umursamaz olarak nitelemiştir. Ona göre Türkler ilginç bir şekilde veba gibi ölümcül bir hastalıktan bile korkmuyor, onu umursamıyordu.[38] Bu durumu da kaza ve kader inancına sahip olmalarına bağlamıştır.[39]

Türklerdeki hamam kültürünü de deneyimleme fırsatı bulmuştur. Ayasofya hamamını tafsilatlı bir şekilde betimlemiş ve çok beğendiğini eklemiştir. Türk hamamlarını yazdığı eserde çok fazla övdüğü için eleştirilen Fransız seyyah Savary'nin de haksız yere suçlandığını ve kendisinin de onunla aynı fikirde olduğunu belirtmiştir.[40] Ayrıca Türklerin yaşlansalar dahi sıhhatlerinden bir şey kaybetmediğini ve bunun sebebinin de yerken ve içerken aza kanaat etmelerinden kaynaklandığını söylemiştir. Yine Raczynski'ye göre Türkler hayatta başlarına gelen acılara katlanmasını bilen insanlar olduğundan, sıhhatlerini muhafaza edebiliyorlardı.[41]

İstanbul'da çok sayıda şadırvan ve çeşme gördüğünü anlatan Raczynski, bu durumu Türklerin inançları gereği suyu fazlaca kullanmak durumunda olmalarına bağlamıştır. Ülkenin iklimin de bol su kullanımı için başka bir sebep olduğunu dile getirmiştir.[42]

Osmanlı'da sofra adabıyla ilgili gözlemlerini de eserinde genişçe bir yer ayırarak aktarmaya çalışmıştır. Sofranın yere kurulduğunu ve masa örtüsü yerine parlak bir derinin serildiğini yazmıştır. Rus konsolosunun Türk usulü kurduğu bu ziyafette sofra takımlarında fildişi kaşıkların bulunduğunu, Türklerin çatal kullanmadığı için bu sofrada da çatal göremediğini söylemiştir. Türklerin yemekte kullandıkları bıçakları tıpkı savaşlarda kullandıkları kamalar gibi bellerine soktuklarını belirtmiştir. Yemeklerin kalaylı kaplarda önce çorbanın geldiğini, sonra ise ev sahibi tarafından enli bir bıçakla kesilen koyun etinin ikram edildiğini ve daha sonra ise yoğurtlu kabak dolmasının getirildiğini gözlemlemiştir. Osmanlıların bu sebze yemeğini çok sevdiğini ve atalarından kendilerine kalan önemli bir yemek olduğunu söylemiştir. Sofraya en son ise tavada pişmiş limonlu yumurta ile kebap geldiğini yazmış ve özellikle kebabı çok beğendiğini ifade etmiştir. Yemekten sonra ise sofraya üzüm, incir ve nar getirildiğini yazmış; narın kendi

[38] Raczynski, a.g.e, s. 25.
[39] Raczynski, a.g.e, s. 54.
[40] Raczynski, a.g.e, s. 42.
[41] Raczynski, a.g.e, s. 72.
[42] Raczynski, a.g.e, s. 73.

memleketinde görmeye alış olmadığı ilginç bir meyve olduğunu söylemiştir.[43] Raczynski'nin özellikle çatal-bıçak kullanımı ile ilgili verdiği bilgiler kısmen dönemin genel tarzını yansıtsa dahi bilinmelidir ki çatal-bıçak kullanımının Avrupa'da yaygınlaşması da 18. yüzyıl gibi geç bir tarihe isnat edilmektedir. Osmanlı'da yaygınlaşması ise 19. yüzyılın başlarına tekabül etmektedir.[44]

Gelibolu'da şehrin kumandanı olan Hasan Bey ile tanışan Raczynski, Türklerin yabancılara her zaman ciddi göründüklerini söylemiş ve Hasan Bey'in yüz hatlarında bunu tekrar gördüğünü ifade etmiştir. Raczynski Osmanlı devlet yetkililerinin konuşurken Arapça ve Farsça kelimeleri Türkçe'ye karıştırmaya alıştıklarını ve bu durumun da onlarca yüksek bir kültür seviyesine işaret ettiğini aktarmıştır. Hava muhalefeti yüzünden deniz yoluyla seyahat edemeyeceği kesinleşince kendisine bir kılavuz ile binek hayvanı tedarik edilmesi emrini veren Hasan Bey'in iyilikseverliğini övmüştür. Buna seyahat boyunca bütün Müslümanların da güleryüzle muamelede bulunduğunu da eklemekten çekinmemiştir. Ayrıca eşkıyanın yol kesmesinden endişelenen Raczynski'nin, kendisine kılavuz olarak verilen kişinin "Bu baş yoluna feda olsun beyim" demesinden etkilendiğini de eserinde aktarmıştır.[45]

Türk kadınlarının pamuklu bir gömlek ve bol bir şalvar şeklinde olduğunu, yakaları aşağıya doğru sarkan çuha yahut kaşmirden yapılan feraceler giydiklerini gözlemlemiştir. Bu feracelerin genellikle koyu mavi, koyu yeşil ve erguvanî renklerde olduğunu, Zenci kadınların ise genellikle sarı rengi tercih ettiğini söylemiştir. Kadınların yüzlerini göstermelerinin uygun kabul edilmediğini ve bu yüzden peçe ile örttüklerini belirtmiştir. Fakat buna rağmen kimsenin yüzlerine bakmıyor olması Raczynski'yi ziyadesiyle şaşırtmıştır.[46] İslam dininin yabancı kadınlar ve erkekler ile ilgili yaklaşımının şehrin mimari tarzı üzerinde derin bir etkisi olduğunu belirtmiştir. Müslüman erkeklerin kıskanç olduğunu, evlerinin odalarını kiralamadıklarını söylemiştir.[47] Gerçekte de Müslüman coğrafyalarda şehir planları ve yaşam düzeni aile mahremiyeti düşüncesini bütün yönleriyle koruyacak biçimde inşa edilmişti. Evlerde balkonun olmamasından tutun ortak kamu alanlarının çarşıların yapısına kadar bunu her yönüyle görmek mümkündü. Tıpkı sarayda bir harem ve selam bölümlerinin bulunması gibi imkân ölçüsünde şehirdeki ahalinin evlerinin de misafirlere açık bir dış avlu ile ev ahalisine ait bir iç avlu yapısında olduğu bilinmektedir.[48]

Trakya'da dönüş yolculuğu esnasında bir handa mola vermiş ve çeşitli gözlemlerini kaleme almıştır. Hanı bir İspanyol meyhanesine benzeten Raczynski, burada tüccarlarla

[43] Raczynski, a.g.e, s. 149.
[44] Fatih Bozkurt, "Sofrada Çatal-Bıçak Kullanımı Yahut Osmanlı Sofra Adabının Değişimi", *Kültürümüzde Adab-ı Muaşeret*, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, Bilecik 2015, s. 30.
[45] Raczynski, a.g.e, s. 156.
[46] Raczynski, a.g.e, s. 53.
[47] Raczynski, a.g.e, s. 156.
[48] Hatice Gökçen Özkaya, "Osmanlı Evleri Üzerine Yeniden Düşünmek: 18. Yüzyıldan Dahiliyeli-Hariciyeli Beş İstanbul Evi", METU Journal Of The Faculty of Architecture, 2018/1, s. 245.

karşılaşmış onlarla sohbet etmeye çalışmıştır. Bir başka yerde de hanları Polonya ve Almanya'daki manastırlara benzetmiştir. Osmanlı'da hanların genel olarak aynı planda yapıldığını söylemiş, bu hanların aslında bir nevi ticaret okulu olduğunu iddia etmiştir. Çünkü hanlarda gezgin tüccarların sohbetleri vasıtasıyla ürünlerin değerinin piyasasının ve gümrük kurallarının öğrenildiğini aktarmıştır.[49] Handa konakladığı sırada bir dervişin teşbih çektiğini görmüş ve bunu Roma Katoliklerinin kullandığı teşbihlere benzetmiştir. Müslümanların kullandığı tesbihlerin kaç taneden oluştuğunu, hangi malzemeden yapıldığını ve ne amaçla kullanıldığını anlamaya çalışmıştır. Ayrıca yine handa Türk kahvesi pişirilmesini yakinen izleme fırsatı bulmuş ve memleketinde yapılandan farklı bir yöntemle pişirildiğini belirtmiştir.[50]

Halkın ekonomik durumu ve ziraatla ilgili gözlemlerini de açık yüreklilikle aktarmaktan çekinmemiştir. Hatta bu konuda yazacaklarını söylemeden önce kendisine asla bir hükümet sözcüsü süsü vermek istemediğini fakat gördüğü gerçekleri yazmaktan vazgeçmeyeceğini belirtmiştir. Raczynski Avrupalıların Osmanlı vilayetlerindeki ahalinin sefil durumda olduğunu düşündüğünü fakat çok yanıldıklarını dile getirmiştir. Halkın refah seviyesinin iyi olduğunu ve tarlalarda bol mahsulleri bulunduğunu söylemiştir. Çiftçilerin kendi topraklarını ektiklerini, fakat ziraatın teorik esaslarını bilmediklerini de ifade etmiştir. Hayvancılığın da ihmal edilmediğini eklemiştir. Tarım dışında civar kasabalarda yer yer çeşitli fabrikaların bulunduğunu ve bunların yün, pamuk, balmumu kumaş, kösele ve ipekli kumaş gibi malzemeler ürettiklerini yazmıştır.[51]

Müslüman ahalinin ahlakının Avrupa'ya nazaran çok daha üstün olduğu tesbitini yapmaktan çekinmemiştir. Müslümanların karakterli olmalarına rağmen Avrupalılar tarafından hor görülmelerini çok sakat bir düşünce olarak nitelemiştir. Osmanlı halkını misafirperver, işlerinde dürüst davranan kişiler olduklarını ifade etmiştir. Neredeyse her şehirde bulunan vakıflar aracılığı ile düşkünlere de yardım eli uzatan bu insanların gerçek karakterini görmek için tarafsız bir gözle bakılması gerektiğini söylemiştir. Aile fertlerinin arasında bulunan sağlam bağların Osmanlı toplumunda içtimai meziyetleri ortaya çıkaran önemli bir unsur olduğu saptamasını yapan Raczynski'ye göre yaşlılar ile çocuklar arasında burada gördüğü sağlam bağlar medeni toplumun en önemli göstergelerinden biridir. Ayrıca halk kültürüne de değinmiş ve aşağı tabaka hariç hemen herkesin okuma yazma bildiğini ifade etmiştir. Ülkede yüksek kültürü de yaşatan birçok bilgin bulunduğunu fakat eski çağın Roma ve Yunan müelliflerine dair pek bir şey bilinmediğini söylemiştir. Özellikle de son zamanlarda Avrupa'da muhtelif milletlerde ortaya çıkan yeni fikirlerin hemen hemen hiç bilinmediğini de aktarmıştır.[52]

[49] Raczynski, a.g.e, s. 162.
[50] Raczynski, a.g.e, s. 158.
[51] Raczynski, a.g.e, s. 159.
[52] Raczynski, a.g.e, s. 160.

Halkın su ihtiyacını karşılamak için hayırsever insanların yol kenarlarına çeşmeler yaptırdığını söylemiş ve hayran kaldığını ifade etmiştir. Abdest ve gusül ile ilgili bilgiler vermiş, Müslümanların dini şevk ve heyecanları ile birçok masrafa katlanıp su tesisleri kurmalarının bu halkın insanlığını gösteren önemli bir kanıt olduğunu dile getirmiştir.[53]

Eserin son bölümünde sarayda ve halk içerisinde kadınların konuştuğu şifreli bir dilin bulunduğunu söylemiş ve bunu da 18.yüzyılın başlarında İstanbul'da İngiliz büyükelçisinin karısı Lady Montagu'nun keşfettiğini söylemiştir.[54]

5. Edward Raczynski'nin Ordu, Devlet Nizamı ve Saraya Dair İzlenimleri

Edward Raczynski seyahati boyunca Osmanlı sarayı, devlet kurumları ve devlet adamları, Osmanlı ordusu gibi konularda notlar almış ve seyahatnamesinde ayrı bir başlık altında bu mevzulardaki gözlemlerini aktarmıştır. Sadece kara ordusunu değil, Osmanlı bahriyesini, dolaştığı bölgelerde bulunan kalelerin tahkimatı konularında da ayrıntılı izahlar yapmaya çalışmıştır.

Yeniçeri ocağının tarihini kısaca anlatan, nasıl bir teşkilata sahip olduğunu açıklamaya çalışan Raczynski'ye göre Türk ordusu son yüzyıllarda eski itibarını kaybetmişti. Avrupa'da askeri alanda yaşanan yeni gelişmelerden ve eğitimlerden bihaberlerdi. Hatta bizzat padişahın bile yeniçerileri düşman askerlerinden daha tehlikeli olarak nitelediğini aktarmıştır.[55] Yeniçeri ocağının zamanla yozlaştığını belirtmiştir. Ona göre Osmanlı hükümeti ordularının sayılarını tam olarak bilemediği gibi, mühür ile maaş çekme yetkisi yüzünden saray erkanının, ulemanın vezirlerin ve hanım sultanların bile kendilerini asker göstererek para çektiklerini söylemiştir.[56] Raczynski'den çok daha uzun bir zaman önce yeniçeri ocağının bozulmaya başladığını, daha 16. Yüzyıl gibi bir tarihte bu bozulmaların izini sürebilmenin mümkün olduğunu söyleyebiliriz.[57]

Osmanlı ordusunun bölümlerini ayrı ayrı incelemiş, her bölümde ne kadar askerin bulunduğundan ne kadar maaş aldıklarına kadar birçok bilgiyi aktarmaya çalışmıştır. Osmanlı denizciliği ile ilgili de bilgiler vermiş ve İstanbul ve çevresinin denizciliğe elverişli durumunu görünce nasıl olup da Karadeniz'de Ruslara karşı üstünlük sağlayamadıklarına şaşırdığını söylemiştir. Bütün bu nizamsızlığın sebebini de devlet ve ordunun başında bulunan kişilerin basiretsizliğine bağlamıştır.[58]

Osmanlı devletinde yangınlara müdahale etmek için de bir birimin bulunduğunu, yangınlar dolayısı ile çok sıkıntı çekilmiş olan İstanbul'da tulumbacılık kurumunun da

[53] Raczynski, a.g.e, s. 163.
[54] Raczynski, a.g.e, s. 39.
[55] Raczynski, a.g.e, s. 167.
[56] Raczynski, a.g.e, s. 169.
[57] Mustafa Akdağ, "Yeniçeri Ocak Nizamının Bozuluşu", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 3, yıl 1947, s. 296.
[58] Raczynski, a.g.e, s. 174.

yozlaştığını söylemiştir. Yangın eğer zengin bir insanın evinde çıktıysa, ev sahibi ile tulumbacıların arasında çetin bir mücadele yaşandığını, istenilen para alınmaz ise yangına müdahaleyi geciktirdiklerini iddia etmiştir. 9 Ekim tarihinde oturduğu sokakta çıkan bir yangına şahit olan Raczynski, tulumbacıların yangın çıkan evde korkusuzca dalışlarına şaşırdığını belirtmiştir. Ayrıca onu asıl şaşırtan olayın ise yangın çıktıktan sonra bostancıbaşı, yeniçeri ağası, sadrazam ve hatta padişahın bile yangının çıktığı Beyoğlu'na gelmeleri olduğunu söylemiştir.[59]

İstanbul'da gördüğü cariyelik kurumuna da değinmiştir. Hangi meziyetlere sahip olan cariyenin hangi fiyata satıldığı gibi çeşitli bilgiler vermeye çalışmıştır. İslam dininin kadınlara karşı katı olduğunu fakat padişahın kız kardeşlerinin ve kızlarının bu kurallara uymadığını söylemiştir. Kocalarının padişahın izni olmadan onları boşayamadığını ve başka kadınlarla evlenemediğini iddia etmiştir.[60]

İstanbul'da özellikle Galata ve Beyoğlu'nun hem ticaret açısından hem de devletlerarası elçilik işleri arasından çok müstesna bir yer olduğunu belirtmiştir. Raczynski'ye göre dünyada muhtelif milletlere mensup kimselerin böylesine bir arada yaşayabileceği başka bir yerin olması mümkün değildir. İstanbul'daki yabancı elçiler ve Avrupalı tacirlerin siyasi ve ticari münasebetler dışında Türklerle bir araya gelmekten kaçındıklarını iddia etmiştir. Bunun ana sebebi olarak da Osmanlının örf ve adetlerine Batı'nın tamamen yabancı kalışını görmektedir. Frenklerin, Türklerle yakınlaşarak onlarla dostluk kurmaya kalkan bir Avrupalıyı hiç hoş karşılamayacaklarını söylemiştir. Fakat kendisinin bu duruma aldırmayıp hem devlet ricaliyle hem de bazı tüccarlarla dostluk kurma cüretini gösterdiğini ifade etmiştir. Beyoğlu civarında bulunan yabancı ülke diplomatlarının birbirleriyle genel olarak pek anlaşamadığını, bunun sebebinin de sarayda kendilerine uygulanan protokol meselesi olduğunu söylemiştir. Ayrıca bu tutumun saray adetlerinden etkilenmeyle de açıklanabileceğini düşünmüştür. Örnek olarak birbirine 50 adım mesafede bulunan İsveç ve Rus elçiliklerinin birbirlerini ziyaret ederken dahi elçinin ve yanındaki maiyetin zengin koşumlu atlara binerek ağır ve vakur adımlarla diğer elçilik binasına hareket ettiklerini söylemiştir.[61]

Edward Raczynski, Sultan İkinci Mahmud'un Cuma selamlığını da görme şansı bulmuştur. Cuma selamlığı padişahın sadece maiyeti ile beraber Cuma namazı kılma hadisesi olarak ele alınmaması gereken bir konudur. Hükümdar ile halk bütünleşmesini sağlamasının yanında hukuki sosyal ve kültürel bir önem taşır. Cuma selamlıklarında padişahın saraydan çıkıp tekrar saraya dönünceye kadar olan süre zaafında gerek yol boyunca gerek de uğradıkları mekanlarda birçok merasim uygulanırdı.[62] Sultan İkinci Mahmud'un Cuma selamlığına denk

[59] Raczynski, a.g.e, s. 176.
[60] Raczynski, a.g.e, s. 179.
[61] Raczynski, a.g.e, s. 181.
[62] Mehmet İpşirli, "Cuma Selamlığı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1993, s. 91.

gelen Raczynski, Beylerbeyi'nde padişah ve saray erkanının kayıklarını görmüş ve bu manzaranın hükümdarın ihtişamını göz önüne seren büyük bir merasim olduğunu söylemiştir. İkinci Mahmud'un vücudunu yüz hatlarını betimlemeye çalışmıştır. Sonra padişahın maiyetini anlatmaya devam etmiş ve tek tek betimlemiştir. Protokole olan riayete başka hiçbir sarayda bu denli özenle dikkat edilmediğini söylemiştir.[63]

Avrupa'dakinin aksine Osmanlı devletinde irsî bir asalet anlayışı olmadığını, Fıtri kabiliyet sahibi olan veya sarayda nüfuzlu kimsesi bulunan küçük memurların bile yüksek memuriyetlere getirilebildiğini ifade etmiştir. Osmanlı'da soyadı kurumunun olmaması bunun en büyük göstergesi olduğu tespitini yapmıştır.[64]

Sonuç

Edward Raczynski 6 Ağustos 1814 yılında ayak bastığı Osmanlı topraklarını, müşahede ettiği birçok olay ve durum sonrasında 25 Ekim 1814 yılında terk ederek memleketine dönmüştür. Yaklaşık 3 ay kadar bir sürede Osmanlılar ile ilgili birçok meseleyi yakinen görme fırsatı yakalamıştır. Osmanlı sarayından halkın ahlakına, yeniçeri ocağının yapısından padişahın yüz hatlarına, halkın ekonomik durumundan Troya şehrinin bulunduğu bölgeye kadar birçok mevzuda intibalar edinmiştir. Seyahatnamesinde bütün bu konularla ilgili tafsilatlı açıklamalar da yapmıştır.

Raczynski gözlemlerini tarafsız ve açık yürekli bir şekilde yazmaya çalışmıştır. Bunu eserinin birçok bölümünde görmek mümkündür. Ayrıca 19. Yüzyılın başlarında Troya savaşlarının ve Homeros'un mirasının Avrupa'da ne denli öneme sahip olduğunu da bizlere göstermektedir. Aylar sürecek yolculuğu ve masrafı göze alıp bu toprakları görmeye çalışan Raczynski'nin iştiyakı buna en güzel örneklerden biridir.

Osmanlı'nın son yüzyılında bu toprakları ve halkı, yabancı bir devlet adamının gözünden görebilme imkânı sağlayan bu eser özellikle Çanakkale ve civarı ile ilgili bize sunduğu verilerle çok önemlidir. Bu tebliğin bölgeye dair yeni çalışmalara teşvik edici bir tebliğ olmasını arzuluyoruz.

[63] Raczynski, a.g.e, s. 69.
[64] Raczynski, a.g.e, s. 185.

Kaynakça

AKDAĞ, Mustafa. "Yeniçeri Ocak Nizamının Bozuluşu", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 3, 1947.

BOYACIOĞLU, Fuad. Kemal Çelik, "İki Bin Yıl Süren Düş: Aydınlanma", *İnternational Periodical Fot The Languages Litarature and History of Turkish or Turkic*, Sayı 8, Yıl 2013.

BOZKURT, Fatih. "Sofrada Çatal-Bıçak Kullanımı Yahut Osmanlı Sofra Adabının Değişimi", *Kültürümüzde Adab-ı Muaşeret*, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, Bilecik 2015.

ÇELİK, Elif; YAVUZ, Mustafa. "Pierre Belon du Mans'ın Filistin Seyahati ve Bitkibilim Tarihi Açısından Önemi", FAD-Filistin Araştırmaları Dergisi, Sayı 3, Yaz 2018.

DİXON-KENNEDY, Mike. "Agamemnon", *Encyclopedia of Greko-Romen Mythology*, California: ABC-Clio İnc., 1998.

DÖRPFELD, Wilhelm. "Turova Harfiyatı", II. Türk Tarih Kongresi, 20-25 İstanbul 1937.

EVANS, James Allan. "The Iliad", *Arts and Humanities Trough The Eras*, Thomson Gale, Detroit 2005.

İPŞİRLİ, Mehmet. "Cuma Selamlığı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1993.

İSTEK, Emrah "Avrupa'da Veba Salgını ve Salgında Din Faktörü (Viyana Örneği)", *Tarih Araştırmaları Dergisi,* Cilt 36, Sayı 62, 2017.

HARVEY, Sir Paul. "Strabo", *The Oxford Companion to Classical Literature*, Clarendon Press, Oxford 1937.

KAYA, Mehmet Ali. "Troya ve Troya Savaşı: Efsane ve Tarih", *Akademik-der Tarih Eğitim Bilim ve Kültür Dergisi*, Sayı 1, 2017

RACZYNSKİ, Edward. 1814'de İstanbul ve Çanakkale'ye Seyahat, (çev. Kemal Turan), İstanbul 1980.

ÖZKAN, Nevin. "Osmanlı Topraklarında Bir İtalyan Gezgin", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Sayı 46, Yıl 2016.

ÖZKAYA, Hatice Gökçen. "Osmanlı Evleri Üzerine Yeniden Düşünmek: 18. Yüzyıldan Dahiliyeli-Hariciyeli Beş İstanbul Evi", METU Journal Of The Faculty of Architecture, 2018.

SERBEST YILMAZ, Betül. "Avrupa Resim Sanatında Homerus'un İliada'sından Konular", *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt 5, Sayı 9

TURNA, Nalan. "İstanbul'un Veba İle İmtihanı: 1811- 1812 Veba Salgını Bağlamında Toplum ve Ekonomi", *Studies Of The Ottoman Domain,* Cilt 1, Sayı 1, Ağustos 2011.

WADE, William M. Walks in Oxford, Printed By W. Baxter, London 1817.